

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
IZVANREDNI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA

**Digitalizacijske prakse i usluge za studente koji ne mogu čitati
standardni tisak na Sveučilištu u Zagrebu i primjeri inozemnih
praksi**

diplomski rad

Mentor: izv.prof.dr.sc. Hrvoje Stančić

Ime studenta: Kristian Santo

Zagreb, siječanj 2016.

SADRŽAJ

1. Uvod i svrha	3
2. Osobe koje ne mogu čitati standardni tisak.....	4
2.1. Slijepe i slabovidne osobe i sustav visokog obrazovanja u Hrvatskoj	4
2.2. Teorijski okvir za inkluzivniju budućnost.....	6
2.3. Ciljevi.....	11
2.4. Potencijalni modeli	12
3. Digitalizacijske prakse i usluge za studente koji ne mogu čitati standardni tisak na Sveučilištu u Zagrebu i usporedba s nekim inozemnim praksama	14
3.1. Hrvatska udruga za promicanje i razvoj tiflotehnike (HUPRT).....	14
3.2. Udruga za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom “Zamisli” i Hrvatski savez udruga mladih istudenata s invaliditetom SUMSI.....	15
3.3. Zaklada „Čujem, vjerujem, vidim“	16
3.4. Mogućnosti na fakultetima Sveučilišta u Zagrebu.....	17
4. Primjeri inozemnih iskustava	20
4.1. Dostupnost digitalizirane građe i mogućnost pregledavanja internetskih stranica za slijepe.....	21
4.2. Digitalizacija velikih razmjera: HathiTrust, Google Books i tužbe Udruženja autora	22
5. Zaključak.....	24
Literatura	25
Sažetak.....	29
Summary.....	29

1. Uvod i svrha

Knjižničarska struka u svijetu i u Hrvatskoj pokušava olakšati pristup građi i uslugama slijepim i slabovidnim osobama i osobama koje se iz nekog razloga ne mogu koristiti standardnim crnim tiskom. U Hrvatskoj se usklađuje njihovo djelovanje s ograničenjima Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima i djelovanjem Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i njihovim ciljevima koji, u skladu s Konvencijom UN- a o pravima osoba s invaliditetom, žele „osigurati osobama s invaliditetom potpuni pristup temeljnim ljudskim pravima i aktivno uključivanje u život zajednice.“¹

Ovaj diplomski rad će pokušati dati pregled digitalizacijskih mogućnosti i usluga koje su dostupne studentima Sveučilišta u Zagrebu koji ne mogu čitati standardni crni tisak i dati primjere nekih inozemnih iskustava i praksi dostupnih kroz korištenu literaturu.

---

¹ Čelić-Tica, V.; Gabriel, D. M. 11. okrugli stol Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i Komisije za čitanje. // HKD Novosti 64(2014)[citirano: 2015. 10.10.]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1027>

2. Osobe koje ne mogu čitati standardni tisak

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije iz 2014. godine na svijetu je 285 milijuna slijepih i slabovidnih ljudi, od čega je 39 milijuna slijepih i 246 milijuna slabovidnih.² Broj članova Hrvatskog saveza slijepih osoba u 2011. godini je 6.179, od čega u Zagrebu 1.201 član, a u Hrvatskom registru osoba s invaliditetom za 2010. godinu je u Zagrebu 2.022 osobe s oštećenjem vida.³ Prema izvješću o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj iz 2012. godine u Hrvatskoj je 17.750 osoba s oštećenjem vida kao uzrokom invaliditeta, kod 5.092 osobe se kao razlog invaliditeta navodi sljepoća.⁴

Oštećenje vida obuhvaća sljepoću i slabovidnost. Slijepa osoba je ona koja na boljem oku s korekcijom ima oštrinu vida manju od 10%. Osoba s centralnim vidom na boljem oku s korekcijom do 25% , ali vidnim poljem suženim za 20 stupnjeva ili manje je slabovidna.⁵ Osobama koje se ne mogu koristiti standardnim crnim tiskom ne možemo jednostavno zaključiti kategorijom slijepih i slabovidnih osoba, jer uz slijepe i slabovidne u tu kategoriju ulaze i osobe koje fizički ne mogu držati knjigu, osobe s disleksijom, osobe s poteškoćama u učenju i osobe koje ne mogu pratiti redak teksta ili se na njega koncentrirati.⁶

2.1. Slijepe i slabovidne osobe i sustav visokog obrazovanja u Hrvatskoj

Prema istraživanju Josipe Barišić o socijalnoj podršci osobama s oštećenjem vida od 124 ispitanice slijepe i slabovidne osobe 8,3% je završilo višu školu ili fakultet, dok 4,1% ispitanika studira. Slijepe i slabovidne osobe sa završenom visokom školom ili

---

² World health organisation. Dostupno na:

<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs282/en/>[citirano:2016.01.01.]

³ Šalković, H. Broj slijepih osoba u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/broj-slijepih-osoba-u-hrvatskoj-927/>[citirano:2016.01.01.]

⁴ Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj// Hrvatski zavod za javno zdravstvo Dostupno na: http://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2013/11/Bilten_invalidi_2012.pdf[citirano:2016.01.01.]

⁵ Leutar, C. Kvaliteta života osoba s oštećenjem vida. Diplomski rad. Zagreb: Pravni fakultet, 2009. str 12

⁶ Tank, E.; Frederiksen, C. The DAISY Standard: Entering the Global Virtual Library//Library trends 55, 4(2007), str 3.

fakultetom su zadovoljnije socijalnom podrškom prijatelja, neprofitnih organizacija i Crkve od onih sa završenom četverogodišnjom ili trogodišnjom srednjom školom i onih sa završenim osnovnim obrazovanjem ili bez njega.⁷ Za slijepe osobe je, kao i za sve ostale važna dobra integracija u društvo, što „slijepim osobama omogućuje samo njihovo kvalitetno obrazovanje. No sljepoća, kao i na drugim područjima života i u ovom segmentu stvara mnoge prepreke koje se davanjem potpore hrabrosti i izuzetnoj upornosti samih slijepih učenika i studenata ipak mogu prevladati.“⁸ Na ovogodišnji natječaj za dodjelu potpore slijepim učenicima i studentima *Hrvatske zaklade za školovanje slijepih Marko Brkić* javilo se šesnaest kandidata, od kojih je jedanaest kandidata dobilo stipendiju. Dvoje kandidata studira na Sveučilištu u Splitu, na Filozofskom i Katoličko-bogoslovnom fakultetu, dok ih na Sveučilištu u Zagrebu petero studira na Filozofskom, dvoje na Edukacijsko- rehabilitacijskom i po jedna na Katoličko-bogoslovnom i Pravnom fakultetu.⁹ Ti studenti, kao i generacije studenata koji ne mogu čitati standardni crni tisak prije njih i oni koji će tek upisati fakultete u procesu studiranja se moraju osloniti na pomoć kolega, profesora, knjižničara, udruga, zaklada i saveza koje im omogućuju ravnopravniji pristup sustavu visokog obrazovanja u praksi. Neki od praktičnih pomagača u procesima digitalizacije potrebne literature, informacijskog i informatičkog opismenjivanja su: *Hrvatska udruga za promicanje i razvoj tiflotehnike*, *udruga Zamisli*, *Hrvatski savez slijepih*, *Zaklada čujem, vjerujem, vidim*, *Ured za studente s invaliditetom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu*, *Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu* i *Centar za potporu e-učenju Filozofskog fakulteta u Zagrebu*.

---

⁷ Barišić, J. Socijalna podrška osobama s oštećenjem vida. ⁷ Dostupno na: hrcak.srce.hr/file/152292[citirano:2016.01.01.]

⁸ Zaklada Marko Brkić. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/zaklada-marko-brkic-17/> [citirano:2016.01.01.]

⁹ Hrvatski savez slijepih. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/>[citirano:2016.01.01.]

2.2. Teorijski okvir za inkluzivniju budućnost

Pozitivne promjene koje se žele uvesti kao standard razvijenog i uređenog društva temelje se na više dokumenata: Konvenciji UN-a o pravima osoba s invaliditetom, Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine, Konvencije UN-a o promicanju prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, Ugovora iz Marakeša za olakšavanje pristupa objavljenim djelima slijepim, slabovidnim i osobama koje se iz nekog drugog razloga ne mogu služiti standardnim tiskom.

Na 11. okruglom stolu za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama s međunarodnim sudjelovanjem održanom 19. rujna 2014. u Gradskoj knjižnici (KGZ) na temu *UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom – primjena u knjižnicama u Hrvatskoj u svjetlu članstva u Europskoj uniji* u organizaciji Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i Komisije za čitanje HKD-a okupilo se “oko 70 sudionika iz knjižničarske zajednice (većinom iz narodnih knjižnica, a potom iz visokoškolskih i školskih knjižnica iz Zagreba i Hrvatske), članova brojnih udruga za osobe s invaliditetom, predstavnike Grada Zagreba (Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport) te suradnike s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu”.¹⁰

Na navedenom skupu unaprijed zadani cilj “bio je razmotriti kako knjižnice u Hrvatskoj mogu pridonijeti implementaciji Konvencije UN-a o promicanju prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te Ugovora iz Marakeša za olakšavanje pristupa objavljenim djelima slijepim, slabovidnim i osobama koje se iz nekog drugog razloga ne mogu služiti standardnim tiskom, te pokazati kako knjižnice mogu pridonijeti dostupnosti informacijama i obrazovanju na jednak način za sve svoje korisnike”.¹¹

---

¹⁰ Čelić-Tica, V.; Gabriel, D. M. 11. okrugli stol Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i Komisije za čitanje. // HKD Novosti 64(2014)[citirano: 2015. 10.10.]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1027>

¹¹ Ibid

Po završetku rasprave doneseni su zaključci koji bi trebali pomoći provedbi pozitivnih propisa i deklaracija u praksi. Kvantiteta zaključaka ukazuje na problem nedovoljne primjene propisa, okvira i deklaracija u praksi. Zaključci su poslani mnogobrojnim “mjerodavnim ustanovama i udrugama: Vladi RH, Ministarstvu kulture RH (Hrvatsko knjižnično vijeće), Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta RH, Ministarstvu socijalne politike i mladih RH, Odboru za zakonodavstvo Hrvatskog sabora, Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo, Gradskom uredu za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu, Zajednici saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), Hrvatskom savezu slijepih, Hrvatskoj udruzi za disleksiju i Hrvatskom knjižničarskom društvu”.¹² Statistički je svaki deseti stanovnik Hrvatske osoba s invaliditetom, što je 9,7% stanovništva.¹³ Prema teoretski izračunatom broju slijepih i slabovidnih studenata, izvedenom iz postotaka u istraživanju J. Barišić, koji je oko 750 studenata i 2.270 visokoobrazovanih slijepih i slabovidnih osoba¹⁴, broj osoba koje bi mogle imati korist od provedbe sljedećih zaključaka nije zanemariv, no broj institucija na koje su zaključci upućeni kao i podjela moguće odgovornosti za njihovo neprovođenje omogućava zadržavanje postojećeg stanja, ili (u boljem slučaju) vrlo fleksibilan rok prilagodbe institucija koje bi svoj rad trebale prilagoditi predloženim zaključcima. Zaključke skupa, zbog njihove važnosti u poboljšanju statusa navedenih skupina na studiju i u društvu navodim u cijelosti:

“1) U potpunosti primjenjivati Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (UNCRPD) u Hrvatskoj, u skladu s načelima:

- *socijalna inkluzija* osoba s invaliditetom koja omogućava samostalno življenje uz osiguranu podršku

---

¹² Čelić-Tica, V.; Gabriel, D. M. 11. okrugli stol Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i Komisije za čitanje. // HKD Novosti 64(2014)[citirano: 2015. 10.10.]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1027>

¹³ Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine//Narodne novine 63(2007).) [citirano: 2015. 10.10.]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_06_63_1962.html

¹⁴ Barišić, J. Socijalna podrška osobama s oštećenjem vida. Dostupno na: hrcak.srce.hr/file/152292 [citirano:2016.01.01.]

- osnaživanje osoba s invaliditetom te povećanje svijesti društva o ljudskim pravima osoba s invaliditetom.

2) Izraditi strategiju usklađenu s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom u knjižnicama u Hrvatskoj.

3) U potpunosti primjenjivati Europsku strategiju za osobe s invaliditetom od 2010. do 2020. poštujući europsko načelo *Ništa o osobama s invaliditetom bez osoba s invaliditetom*, jer negiranje jednakih mogućnosti predstavlja kršenje ljudskih prava.

4) Izraditi program primjene članka 21. UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koja uključuje slobodu izražavanja i mišljenja te pristup informacijama, iniciranjem potpisivanja *Ugovora iz Marakeša za olakšavanje pristupa objavljenim djelima slijepim, slabovidnim i osobama koje se iz nekog drugog razloga ne mogu služiti standardnim tiskom* (WIPO Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired, or Otherwise Print Disabled) tijekom 2015. godine.

5) Izraz ‘osobe koje ne mogu čitati standardni tisak’, termin je koji se primjenjuje u međunarodnoj knjižničarskoj zajednici, usvojen je i potvrđen u Ugovoru iz Marakeša i trebao bi se primjenjivati za osobe koje ne mogu čitati uobičajeni (crni) tisak te uključuje korištenje građe u formatima i pomoću medija dostupnim tom tipu korisnika (uvećani tisak, brajica, zvučna građa, građa lagana za čitanje, digitalni oblici i sl.).

6) Ugovor iz Marakeša namijenjen je osobama koje ne mogu čitati standardni tisak, ali i knjižnicama i društvima u cjelini kao pomoć da postanu više inkluzivni i pravedni te predstavlja prvi međunarodni zakonski instrument odobren od UN agencije koji može pomoći UN-ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom da ispuni dio svoje zadaće u promoviranju poštovanja i dostojanstva osoba koje ne mogu čitati standardni tisak.

7) Potrebno je dopuniti Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Hrvatske u članku 86. da se korištenje autorskih djela proširi i na osobe koje se iz nekog drugog razloga ne mogu koristiti standardnim tiskom (osobe s različitim poteškoćama u čitanju i

pisanju tj. učenju, osobe s disleksijom, ADHD sindromom, demencijom, pripadnici romske nacionalne manjine i sl.), jer postojeći članak to pravo omogućava samo osobama s invaliditetom. Izuzeće od autorskog prava treba se odnositi na pravne subjekte (knjižnice za slijepe, različite udruge, neprofitne nakladnike) čija su djela u formatu dostupnom osobama koje ne mogu čitati standardni tisak.

8) Potrebno je unaprijediti zakonodavstvo, uskladiti ga sa Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom uvažavajući dostojanstvo i temeljna prava osoba s invaliditetom posebno u područjima od primarnog značaja: obrazovanju, zapošljavanju, mirovinskom osiguranju, socijalnoj zaštiti (što uključuje i socijalnu skrb), te pristupačnosti kao osnovnom preduvjetu za uključivanje osoba s invaliditetom u zajednicu.

9) Izrada nove Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2015. do 2020. treba sadržavati sljedeće mjere:

- izraditi *Nacionalnu strategiju knjižničnih usluga za osobe s invaliditetom*

- izraditi *Priručnik o osiguranju razumne prilagodbe* u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom, Hrvatskim savezom slijepih, Hrvatskom knjižnicom za slijepe i Hrvatskom udrugom za disleksiju

- izraditi *Program edukacije zaposlenih u knjižnicama od strane osoba s invaliditetom*

- izraditi *Knjižnični vodič za osobe s invaliditetom za sve vrste knjižnica*

- potpisati sporazum sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) i partnerima za 'inkluzivne knjižnice'

- izraditi program primjene članka 19. tj. neovisno življenje i uključenost u zajednicu UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u pogledu ravnopravnog pristupa osoba s invaliditetom knjižničnim uslugama, objektima i prostorima te izjednačavanje mogućnosti u lokalnoj zajednici

- lokalna zajednica treba osigurati potpunu integraciju osoba s invaliditetom i osoba koje se iz nekog razloga ne mogu služiti standardnim tiskom na svome području te sudjelovanje u političkom, javnom i kulturnom životu općine, grada i županije s osobitim naglaskom na korištenje knjižnica i knjižničnih službi i usluga

- lokalna zajednica treba učiniti posebne napore u osiguravanju pristupačnosti objekata i kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom i osobama koje se iz nekog razloga ne mogu služiti standardnim tiskom

10) Potaknut će se pitanje izmijene naziva Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama Hrvatskoga knjižničarskoga društva na polugodišnjem sastanku međunarodne IFLA-ine Sekcije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama (IFLA Library Services to People with Special Needs Section) u Zagrebu tijekom 2015. godine. Navedeno uvažava terminologiju usvojenu 2003. godine iz Sheratonske deklaracije ‘osobe s invaliditetom’ i ‘djeca s teškoćama u razvoju’ te terminologiju ‘osobe koje ne mogu čitati standardni tisak’ koja je u upotrebi od 2009. godine u međunarodnoj knjižničarskoj zajednici u okviru djelovanja IFLA-ine Sekcija za knjižnice za osobe koje se ne mogu služiti standardnim tiskom (IFLA Libraries Serving People with Print Disabilities Section) te Ugovoru iz Marakeša iz 2013. godine.”¹⁵ Od navedenih točaka zaključaka manji dio se tiče nomenklaturne prilagodbe, a najveći dio žali naglasiti potrebu usklađivanja pravnih propisa s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i praktičnom primjenom njenih načela u funkcioniranju hrvatskog društva, a u skladu s mogućnostima i prilagodbi knjižnica u Hrvatskoj. Posebnu vrijednost bi imala prilagodba onih knjižnica koje građom pokrivaju najčešća područja interesa studenata koji ne mogu čitati standardni tisak. Naglašena je potreba inkluzije osoba s invaliditetom u sve oblike funkcioniranja društva, te u donošenje odluka, planova i strategija za vlastitu skupinu. Vrlo važnim smatram i zaključak u kojem se navodi potreba za edukacijom knjižničnog osoblja od osoba s invaliditetom. Edukacija je potrebna i u obrnutom smjeru što je Filozofski fakultet proveo u sklopu *Orijentacijskog*

---

¹⁵ Čelić-Tica, V.; Gabriel, D. M. 11. okrugli stol Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i Komisije za čitanje. // HKD Novosti 64(2014)[citirano: 2015. 01.02.]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1027>

tjedna za brucoše krajem rujna i početkom listopada 2015. godine u kojem je s programom *Infoteke*, predstavljanja zajedno s Uredom za SSI UNIZG-a u Konferencijskoj dvorani na 2. katu Knjižnice te programom *Šetnje* Fakultetom za studente s invaliditetom radi lakšeg snalaženja, napravio inkluzijsko- informativni doček vlastitih studenata s invaliditetom.¹⁶

2.3. Ciljevi

U nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine piše: “Temeljito opredjeljenje Republike Hrvatske za provođenjem aktivne politike ljudskih prava proizlazi iz usvajanja ključnih međunarodnih dokumenata, kao i suvremenih standarda na ovom području, te se odražava u njihovaj ugradnji u nacionalni zakonodavni okvir i njihovoj provedbi u praksi. Pri tome je posebice potrebno skrbiti o zaštiti ranjivih društvenih skupina, kao što su osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju.”¹⁷ Jedan od navedenih ciljeva je: ”osigurati širok raspon kvalitetne podrške na razini zajednice kako bi se osobama s invaliditetom omogućila sloboda izbora i osigurala odgovarajuća kvaliteta života u zajednici”.¹⁸

U sklopu Hrvatskog knjižničarskog društva od 2000. godine djeluje Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kojoj je jedna od zadaća ostvarenje poslanja HKD-a o osiguravanju “slobodnog protoka informacija za sve građane te pravo korisnika knjižničnih usluga i službi na slobodan i jednak pristup građi i informacijama”.¹⁹ Tijekom 2003. godine Komisija je postala članom IFLA-ine Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama te djeluje po njenim načelima i

---

¹⁶ Orijentacijski tjedan za brucoše Filozofskog fakulteta u Zagrebu 28. 9.- 2. 10. 2015. // brošura:Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

¹⁷ Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine//Narodne novine 63(2007).)[citirano: 2015. 10.10.]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_06_63_1962.html

¹⁸ Ibid

¹⁹ Ibid

aktivno sudjeluje u njezinom radu. U svojem radu komisija se oslanja na tri dokumenta: Opću deklaraciju UN-a o ljudskim pravima, Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. Od općih ciljeva za temu ovog rada su važni: “rad na potpunom osamostaljivanju i socijalnoj uključenosti osoba s posebnim potrebama u društvenu zajednicu, poboljšanje kvalitete pružanja knjižničnih usluga u narodnim, školskim i visokoškolskim knjižnicama, uspostavljanje trajne suradnje s različitim udrugama za osobe s posebnim potrebama u organiziranju stručnih skupova i seminara sa svrhom pružanja što kvalitetnijih knjižničnih usluga, organiziranje edukacijskih radionica za pouku knjižničara za rad s osobama s posebnim potrebama i prijevod na hrvatski jezik međunarodnih standarda i smjernica za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama”.²⁰

2.4. Potencijalni modeli

Za unaprijeđenje usluga i povećanje inkluzivnosti “inkluziju treba shvatiti kao trajni proces, a ne kao jednokratni slučaj”.²¹ Nacionalna strategija “bi trebala uključivati nacionalnu mrežu svih knjižnica i posebnih ustanova upućenih u pitanja usluga za osobe koje ne mogu čitati crni tisak”.²² Od primjera pozitivne prakse potrebno je istaknuti projekt *Knjižnice i čitaonice “Fran Galović”* iz Koprivnice koja je u svoju ponudu uvela uslugu za slijepe i slabovidne osobe koja je na već postignutoj razini za ostale korisnike. Knjižnica je s programom započela iako joj je ciljano skupina bila relativno mala u odnosu na ukupan broj korisnika.²³ Za provedbu projekta usmjerenog na korisnike neminovno se susreću poteškoće s financijskim ograničenjima, koje je potrebno rješavati

---

²⁰ Frajtag, S; Gabriel, D. M. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama: deset godina djelovanja (2000-2010.).// Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), 1-9)[citirano: 2015.10.10.]. Dostupno na:

<http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/101>

²¹ Lansdown, G. Vidi me, čuj me: vodič za uporabu Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom i promicanje prava djece. Zagreb : UNICEF Ured za Hrvatsku, 2011. [citirano: 2015.10.10.]. Dostupno na:

http://www.unicef.hr/upload/file/374/187263/FILENAME/Vidi_me_cuj_me.pdf str.126

²² Knjižnice za slijepe u informacijsko doba: smjernice za razvoj službi i usluga/ uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skoeld. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. str.26

²³ Sabolović- Krajina, D. Vugrinec, Lj.; Petrić, D. Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica od projekta do implementacije.//Vjesnik bibliotekara hrvatske 53, 2(2010), str.79.

učestalijim oslanjanjem na projektno strateško planiranje “kako bi se dobili dodatni izvori financiranja uz već tradicionalne oblike proračunskog financiranja”.²⁴ Tijekom uvođenja usluge organizirali su edukaciju zaposlenika, nabavu knjižnične građe i instalaciju potrebne opreme, informirali su korisnike o početku nove usluge i načinima korištenja i kontinuirano provodili obrazovno-animacijske djelatnosti u ciljanoj populaciji.²⁵ Od akademske godine 2015./2016. i Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu je osigurala svim svojim korisnicima sljedeća pomagala: ergo stalak za čitanje, elektroničko povećalo MagniLink MLZIP DUO i elektroničko ručno povećalo LOOKY HD (posebno namijenjeno slabovidnim studentima i studentima s disleksijom).²⁶ Uslugu prilagodbe literature, korisnici od akademske godine 2015./2016. po prvi puta mogu dobiti u sklopu fakulteta preko “Centra za podršku e-učenju (CPEU) u suradnji s Fakultetskim uredom za studente s invaliditetom i Knjižnicom”.²⁷ Primjer navedenih knjižnica mogao bi poslužiti kao model narodnim i sveučilišnim knjižnicama koje moraju zadovoljiti potrebe i prava vlastitih korisnika koji se ne mogu koristiti tradicionalnim tiskom ili standardiziranom računalnom opremom dostupnom u njima.

---

²⁴ Indergaard, Leikny Haga. The power of projects// Scandinavian Public Library Quarterly 2, 39 (2006), 3. prema Sabolović- Krajina, D. Vugrinec, Lj.; Petrić, D. Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica od projekta do implementacije.//Vjesnik bibliotekara hrvatske 53, 2(2010), str. 78.

²⁵ ibid, str 80.

²⁶ Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Informacije za studente s invaliditetom[citirano: 2015.10.10.]. Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/usluge/ssi>

²⁷ ibid

3. Digitalizacijske prakse i usluge za studente koji ne mogu čitati standardni tisak na Sveučilištu u Zagrebu i usporedba s nekim inozemnim praksama

U Zagrebu su usluge digitalizacije, informatičkog i informacijskog opismenjivanja dostupnije za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak od ostalih hrvatskih sredina. U ovom je dijelu rada obuhvaćen pregled dostupnih usluga kroz rad sljedećih subjekata: *Udruga "Zamisli"*, *Hrvatske udruge za promicanje i razvoj tiflotehnike*, *Zaklade "Čujem, vjerujem, vidim"* i sinergijskog djelovanja *Centra za podršku e- učenju*, *Ureda za studente s invaliditetom* i *Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu*. Uz hrvatske primjere u radu navodim neke podatke dostupne iz literature o mađarskim, američkim i indijskim iskustvima i problemima s kojima se susreću korisnici usluga njihovih knjižnica i sveučilišta.

3.1. Hrvatska udruga za promicanje i razvoj tiflotehnike (HUPRT)

Hrvatska udruga za promicanje i razvoj tiflotehnike (HUPRT) je osnovana 1991. i djelatnost im je usmjerena na informatičko opismenjavanje svih kategorija osoba s invaliditetom i pružaju usluge za 535 evidentiranih korisnika.²⁸ Nude usluge informiranja i savjetovanja, vrše i provode edukaciju prema zahtjevima i potrebama korisnika, a od stalne ponude edukacijskih programa navode: ECDL-edukaciju i certifikaciju, osnovnu informatičku edukaciju o korištenju čitača zaslona JAWS for Windows i NVDA, učenje Brailleova pisma, daktilografije, korištenje društvenim mrežama i korištenje pojedinim programima i pomagalima.²⁹ Uz navedeno HUPRT pruža uslugu besplatne tehničke podrške svakoga radnog dana od 8 do 16 sati za mnogobrojne tehničke probleme vezane uz računala korisnika i daje savjete za nabavu i rad s računalima, mobitelima i ostalim tehničkim pomagalima.³⁰ Nabava opreme na fakultetima i knjižnicama, na koje se češće upisuju studenti koji ne mogu čitati standardni tisak, ima smisla ako se korisnici i knjižnično osoblje upoznaju i educiraju u korištenju te opreme. Smatram da je vrsta

---

²⁸ HUPRT. O nama-HUPRT-Put koji stvara svijet jednakih mogućnosti[citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <http://www.huprt.hr/onama.php>

²⁹ HUPRT. Educirajte se![citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <http://www.huprt.hr/edukacija.php>

³⁰ HUPRT. Mi smo tehničko rješenje za Vaše računalne probleme![citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <http://www.huprt.hr/podrška.php>

edukacije koju pruža HUPRT, prvi korak u pokušaju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom u suvremenom društvu.

3.2. Udruga za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom “Zamisli” i Hrvatski savez udruga mladih istudenata s invaliditetom SUMSI

Osim zajedničke adrese na kojoj je moguće stupiti u kontakt s djelatnicima ove dvije organizacije (Avenija Marina Držića 71a), zajedničko im je poslanje u “organiziranju i provođenju edukativnih akcija i praktične pomoći mladima i studentima s invaliditetom, informiranja mladih i studenata s invaliditetom o svim za njih značajnim temama, događajima, novostima i zanimljivostima, te aktivnom podrškom mladima i studentima s invaliditetom”.³¹ Četiri udruge su članovi SUMSI-ja, među kojima je i *Zamisli*. SUMSI je osnovan 2009. godine kako bi članice Saveza lakše koordinirale djelatnosti na državnom nivou. Već četiri godine u programu *Radio studenta* na tjednoj bazi realiziraju emisiju *Hodalica* o aktivnostima mladih i studenata s invaliditetom u realizaciji samih studenata s invaliditetom.³²

Udruga *Zamisli* je osnovana 2005. godine u Zagrebu, a bavi se poticanjem mladih sa invaliditetom na uključivanje u sustav obrazovanja, informiranjem i savjetovanjem osoba s invaliditetom, osiguravanjem pomoći mladima s invaliditetom u svakodnevnom životu, kontaktima s profesorima i obrazovnim institucijama i prijevozom osoba s invaliditetom. Udruga provodi prilagođavanje literature za slijepe, slabovidne i studente koji se ne mogu koristiti standardnom knjigom zbog invaliditeta.³³ Važna je uloga u osvještavanju korisnika sveučilišnih knjižnica koju postižu i kroz aktivnu promociju digitalizacije i prilagodbe literature akcijama brisanja podcrtanih knjiga.³⁴ Akcija brisanja knjiga povodom pete obljetnice prilagodbe literature za slijepe i slabovidne studente na Filozofskom fakultetu rezultirala je podizanjem svijesti o važnosti nepodcrtavanja knjiga,

---

³¹ SUMSI. O Savezu. [citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <http://www.savezsumsi.hr/index.php/savez-sumsi>

³² ibid

³³ Zamisli. O nama. [citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <http://www.zamisli.hr/index.php/onama>

³⁴ Udruga Zamisli i akcija brisanja podcrtanih knjiga//HKD Novosti, br 48 lipanj 2010. [citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/279>

radi olakšavanja digitalizacije i prilagodbe istih za slijepu i slabovidne kolege.³⁵ Na knjižnoj građi Knjižnice Filozofskog fakulteta je otisnut žig s upozorenjem o važnosti nepodcrtavanja knjiga. U praktičnom smislu, kroz razgovor s Denisom Marijom, osobom koja u Udruzi uz volontere obavlja prilagodbu literature, saznao sam da digitalizaciju i prilagodbu literature vrše u roku od 7 dana od zaprimanja zahtjeva. Fizičku dopremu knjige od sveučilišne knjižnice do Udruge, vrši sama Udruga, a prilagođena literature se šalje korisniku uz poštivanje obveze korištenja za vlastite potrebe, bez daljnje distribucije. Marijon ističe važnost brzine obrade zahtjeva. Od dosadašnjih pozitivnih iskustava suradnje izdvaja suradnju s Pravnim fakultetom i Filozofskim fakultetom u Zagrebu, koji je, na žalost udruge, prekinuo suradnju od akademske godine 2015./2016. što se poklapa s uvođenjem istovjetnih usluga u sklopu Fakulteta. Navodi i primjer službene suradnje sa Sveučilištem u Rijeci, čije zahtjeve za prilagodbom rješavaju posuđivanjem i digitalizacijom građe sa srodnih zagrebačkih fakulteta.

3.3. Zaklada „Čujem, vjerujem, vidim“

U postupku osnivanja *Zaklade „Čujem, vjerujem vidim“* sudjelovala je udruga *Zamisli*, a ideja je proizašla iz projekta *Soba susreta* kroz koji je snimljena *Zvučna Biblija* za potrebe slijepih. Nakon uspješnog dovršetka projekta, osniva se Zaklada sa svrhom promicanja cjeloživotnog obrazovanja, omogućavanja pristupa literaturi slijepim i slabovidnim osobama, izdavanju zvučnih knjiga i knjiga na brajici³⁶ i knjiga prilagođenih osobama s disleksijom.³⁷ U sklopu Zaklade otvorena je knjižnica za osobe koje se ne mogu služiti standardnim crnim tiskom. Digitalizacija knjiga se odvija kroz projekt snimanja audio-knjiga i digitalizaciju knjiga u word ili pdf format. Digitalne zvučne knjige rade u DAISY-formatu koji slijepima omogućuje da koriste audioknjigu na isti

---

³⁵ ibid

³⁶ Zaklada čujem, vjerujem, vidim. O Zakladi[citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <http://www.zakladacvv.hr/kakojenastalazaklada/>

³⁷ Hodalica. Čujem, vjerujem, vidim/Radio Student(19.11.2015.). Dostupno na : <http://www.radiostudent.hr/hodalica/>

način na koji videće osobe koriste standardnu knjigu. Format omogućava pretraživanje po stranicama, rečenicama i poglavljima. U procesu digitalizacije u pdf ili word format na knjizi se, poslije prvotnog skeniranja, rade ispravke da bi knjiga bila dostupna korisnicima putem brajevog retka, ili pomoću programa čitača zaslona ekrana. Član knjižnice i korisnik usluga se besplatno koristi uslugama nakon upisa uz predočenja potvrde udruge slijepih, ili liječničke potvrde. U početku su bili koncentrirani na literaturu religijskog karaktera, a sada pokrivaju sva područja za koja su korisnici zainteresirani. Godišnja produkcija im je šezdesetak naslova³⁸ od kojih većina naslova pripada beletristici i religijskoj literaturi.

3.4. **Mogućnosti na fakultetima Sveučilišta u Zagrebu**

Od fakulteta u sastavu Sveučilišta u Zagrebu dostupne usluge za studente koji se ne mogu koristiti standardnim crnim tiskom imaju Pravni fakultet, Hrvatski studiji i Filozofski fakultet. Prema uredu za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu “na Sveučilištu u Zagrebu na kojem studira više od 75.000 studenata, svega je oko 380 studenata s invaliditetom, što čini oko 5 promila”.³⁹ Pravni fakultet nudi mogućnosti prilagodbe literature u suradnji s udrugom *Zamisli* te HUPRT-om za prilagodbu na brajicu i već pripravljene komplete knjiga po kolegijima.⁴⁰

U knjižnici Hrvatskih studija od veljače 2015. su dostupna sljedeća pomagala za slijepe i slabovidne: računalo s ugrađenim čitačem ekrana i govornom jedinicom, elektroničko povećalo MagniLink MLZIP DUO i elektroničko ručno povećalo LOOKY

---

³⁸ ibid

³⁹ Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu[citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <http://www.unizg.hr/uredssi/>

⁴⁰ Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Usluge za slijepe i slabovidne[citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <https://www.pravo.unizg.hr/>

HD. Prilagođeno računalo je namijenjeno slijepim studentima, a povećala studentima s disleksijom i slabovidnim studentima.⁴¹

Najznačajniji iskorak u ponudi usluga i mogućnosti za studente koji ne mogu čitati standardni tisak i općenito studente s invaliditetom je napravio Filozofski fakultet i Knjižnica Filozofskog fakulteta u akademskoj godini 2015./2016. želeći „svim studentima s invaliditetom osigurati Ustavom zajamčeno pravo na jednak pristup obrazovanju, tj. osigurati uvijete za uspješno studiranje svim sadašnjim, ali i budućim studentima s invaliditetom“.⁴² Na stranici Knjižnice postoje informacije o načinu dolaska do Knjižnice, uporabi dizala sa zvučnim oznakama i smještaju toaleta. Novost je i mogućnost prilagodbe literature koju pruža Centar za potporu e-učenju u suradnji s Knjižnicom i Uredom za studente s invaliditetom. Ove promjene stvaraju preduvjete za napredak u odnosu na istraživanje Aleksandre Pikić iz 2011. godine prema kojem su se slijepi i slabovidni studenti slabo koristili Knjižnicom, najčešće početkom semestra za podizanje literature za ispit. Oni „ne pretražuju kataloge, ne koriste vezu za internet, ne koriste garderobu, niti sanitarni čvor“.⁴³ Istraživanje je tada pokazalo da je toj kategoriji korisnika prihvatljiviji bio stari odsječki zatvoreni sustav posudbe u kojem su bili u sličnom položaju kao i ostali korisnici, dok za korištenje Knjižnicom s otvorenim pristupom nisu dobili adekvatnu edukaciju.⁴⁴ Adekvatna edukacija je od akademske godine 2015./2016. dostupna kroz program *Orijentacijskog tjedna za bruceše*, održanog krajem rujna i početkom listopada 2015. godine u kojem je programom *Infoteke*, predstavljanja zajedno s Uredom za SSI UNIZG-a u Konferencijskoj dvorani na 2. katu Knjižnice te programom *Šetnje* Fakultetom za studente s invaliditetom radi lakšeg snalaženja, napravljen inkluzijsko-informativni doček studenata s invaliditetom.⁴⁵ Od pomagala dostupnih studentima nabavljeni su: drveni ergo stalak za čitanje, elektroničko

---

⁴¹ Knjižnica Hrvatskih studija. Novost u Knjižnici Hrvatskih studija – pomagala za studente s invaliditetom[citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: https://www.hrstud.unizg.hr/knjiznica-informacije?@=20rdk#news_76657

⁴² Knjižnica Filozofskog fakulteta. Informacije za studente s invaliditetom[citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/usluge/ssi>

⁴³ Pikić, Aleksandra. Potrebe studenata s invaliditetom Filozofskog fakulteta u Zagrebu za prilagođenim knjižničnim uslugama//12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica Opatija, 11.-14. svibnja 2011: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. str. 244.-245.

⁴⁴ *ibid.* str 245.-247.

⁴⁵ Orijentacijski tjedan za bruceše Filozofskog fakulteta u Zagrebu 28. 9.- 2. 10. 2015. // brošura: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

povećalo MagniLink MLZIP DUO i elektroničko ručno povećalo LOOKY HD. Povećala su namijenjena studentima s disleksijom i slabovidnim studentima.⁴⁶ Moguće je primijetiti, kako Knjižnica nije, za razliku od Knjižnice Hrvatskih studija nabavila prilagođeno računalo s čitačem ekrana i govornom jedinicom, no omogućila je postupak prilagodbe literature kroz sljedećih osam koraka:

„1. Donesi potrebnu literaturu (knjigu, časopis) na bilo koji informacijski pult u Knjižnici (ukoliko je potrebno knjižničar će odabrati najbolji primjerak naslova za prilagodbu).

2. Zatraži prilagodbu literature.

3. Djelatnici Knjižnice će zadužiti literaturu na tvoje ime.

4. Zajedno s djelatnikom Knjižnice ispuni obrazac formata za prilagodbu.

5. Ostavi literaturu na tom pultu.

6. Elektroničkom poštom ćeš dobiti potvrdu da je zahtjev zaprimljen.

7. Elektroničkom poštom ćeš dobiti prilagođenu literaturu.

8. Knjiga će biti vraćena direktno u Knjižnicu i razdužena s tvog imena.“⁴⁷

U svjetlu ideje kako ni uvođenje računalne opreme nije uvijek krajnja mjera, jer je i uz adekvatnu opremu potrebno educiranje osoblja knjižnice kao i stalna edukacija novih korisnika što je odgovornost uprave knjižnice⁴⁸ smatram kako je teško ispuniti prvi korak prethodnog navoda u knjižnici otvorenog pristupa za slijepu i slabovidnu osobu i samostalno pronaći primjerak literature, bez pomoći dežurnog knjižničara. Prepoznavši važnost digitalno dostupnog sadržaja za slijepu i slabovidne studente je prema ideji prof.dr.sc. Jadranke Lasić-Lazić 2009. pokrenuta izrada digitalne zbirke, u suradnji s

---

⁴⁶ Informacije za studente s invaliditetom[citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na:

<http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/usluge/ssi>

⁴⁷ ibid

⁴⁸ Wilhelmus, David W. Perspectives on Americans with disability act: accessibility of academic libraries to visually impaired patrons// The journal of academic librarianship Vol 22, br.5 1996. str.366.-370.

Hrvatskim savezom slijepih i uz angažman studenata informatologije, u kojoj se nalazi digitalizirana ispitna literatura, digitalizirana djela hrvatskih autora na hrvatskom jeziku te različite korisne informacije za slijepe i slabovidne osobe,⁴⁹ no čini se da je rad na zbirci obustavljen.

4. Primjeri inozemnih iskustava

Na sveučilištu Wisconsin-Stout je broj studenata s invaliditetom oko 350, što je broj sličan onom na Sveučilištu u Zagrebu. Institucionalno su se prilagodili u skladu s inkluzivnim tendencijama američkih institucija vezanih uz Americans with Disabilities Act.⁵⁰ U suradnji s koordinatorima za studente s invaliditetom, knjižnica je razvila različite usluge i uvela tehnička rješenja za navedenu populaciju studenata. U sklopu knjižnice je otvoreno radno mjesto knjižničara-suradnika koji koordinira uvođenje i provedbu novih programa i mogućnosti u knjižnici. Osim prilagodbi u pristupačnosti knjižnice za studente s invaliditetom, ističu „Arkenstone reader“ koji se sastoji od skenera, opreme za optičko prepoznavanje znakova i softvera koji omogućava digitalizaciju tiskanih materijala u oblik koji odgovara studentu. Digitalizirani se oblici pomoću čitača ekrana i govorne jedinice mogu proučiti u knjižnici i ključni su za pristup digitalnoj građi. Uz pomoć uređaja mogu pristupiti katalogu knjižnice i dobiti potrebne audio-informacije o građi i pristupiti građi dostupnoj na Internetu. Korisnicima su dostupna klasična i elektronička povećala i djelatnici su im na usluzi tijekom čitavog radnog vremena knjižnice za pomoć pri odabiru literature, čak i pisanju radova. Knjižnica namjerava provesti i evaluaciju uvedenih usluga.⁵¹

U istraživanju o ulozi knjižnica u izjednačavanju mogućnosti za osobe oštećena vida autorica Bankoné Virág Ildikó navodi tri zadaće knjižnica: „nabavku odgovarajuće opreme i softvera, upoznavanje osoba oštećena vida s uslugama i mogućnostima knjižnice i

---

⁴⁹ Filozofski fakultet. Digitalna zbirka filozofskog fakulteta[citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/sadrzaj.htm>

⁵⁰ Zakon o osobama s invaliditetom

⁵¹ Jax, John J.; Muraski, Terri. Library services for students with disabilities at the University of Wisconsin-Stout.//The Journal of academic librarianship 19, 3 (1993), str. 166.-168.

upoznavanje djelatnika s načinima rada i uslugama za osobe s oštećenim vidom.⁵² Većina centralnih regionalnih i gradskih knjižnica je opremljena računalima s čitačem ekrana i drugim tehničkim prilagodbama potrebnim istraživanoj populaciji, no od same tehničke opremljenosti knjižnice za korisnike je važnija spremnost zaposlenika za pomoć. U nacionalnoj knjižnici (Szécsenyi könyvtár) su opremljeni audio-vodičem za kretanje knjižnicom, dizalom s glasovnim vodstvom, skenerom, računalom s čitačem ekrana, elektroničkim povećalom i po potrebi pratnjom knjižničara. U centralnoj gradskoj knjižnici u Budimpešti (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) imaju čak pet računala s čitačem ekrana govornom jedinicom i skenerom, povećala, a na glazbenom odjelu je građa označena i na brajici. Članarina je besplatna za slijepce i slabovidne. Uz navedeno posjeduju respektabilnu zbirku audio-knjiga, čijom se proizvodnjom iz komercijalnih pobuda i uspjeha na mađarskom tržištu bavi veći broj izdavača.⁵³ Knjižnica je potpisala sporazum o suradnji sa studijem i knjižnicom informacijskih znanosti ELTE-a (Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem Bölcsésztudománykar Információtudományi Intézet).⁵⁴ Na informatičkom odsjeku istog fakulteta od 1980.-ih imaju laboratorij s govornom jedinicom, skenerom, programom za prepoznavanje znakova i mogućnost tiskanja na brajici.⁵⁵

4.1. Dostupnost digitalizirane građe i mogućnost pregledavanja internetskih stranica za slijepce

S obzirom na kompleksnost novih tehnologija, knjižnice budućnosti imaju veliku odgovornost u osiguravanju pristupa informacijama objavljenim na web-u za slijepce i slabovidne osobe. Potrebno je istražiti modele i programe kojima bi knjižničari osigurali dostupnost podataka s web-a. S obzirom na nizak postotak dostupnosti podataka na web-

---

⁵² Bankóné Virág, Ildikó. A magyar könyvtárpolitika a könyvtári rendszer, és a könyvtárak online szolgáltatásainak szerepe a látássérültek esélyegyenlőségének megvalósulásában[citirano: 2015.11.21.]. Dostupno na: mek.oszk.hu/06100/06100/html/

⁵³ ibid

⁵⁴ Együtműködés a FSZEK és az ELTE BTK KITI között[citirano: 2015.11.21.]. Dostupno na: http://www.fszek.hu/rolunk/szakmai_kapcsolatok/?article_hid=30003

⁵⁵ Magyar Vakok és gyengénlátó szövetsége – ELTE BTK[citirano: 2015.11.21.]. Dostupno na: www.btk.elte.hu/file/mvgyosz.doc

stranicama knjižnica Delhija ističe se važnost odabira odgovarajućeg softvera koji bi smanjio barijere u pristupu web-u navedene skupine.⁵⁶

U istraživanju dostupnosti specijalnih digitaliziranih zbirki 69 američkih sveučilišnih knjižnica pomoću više različitih vrsta programa za čitanje ekrana, otkriveno je da je 42 posto zbirki čitljivo i uopće pristupačno slijepim i slabovidnim korisnicima. Autorice Southwell i Slater zaključuju kako knjižnice u žurbi digitaliziranja zbirki zanemaruju dostupnost tih zbirki za sve svoje korisnike.⁵⁷ U Mađarskoj je iz nacionalne knjižnice (Szécsenyi könyvtár), proizašla i osamostalila se *Mađarska elektronička knjižnica* (Magyar Elektronikus Könyvtár) čija je građa dostupna slijepim i slabovidnim korisnicima.⁵⁸ Savjeti za izradu pristupačnih stranica i zbirki se mogu naći na stranicama Knjižnice, a na području pristupačnosti web-stranica fakulteta, viših škola, javnih institucija i civilnih udruga aktivan je mađarski ured *World Wide Web Konzorcija* (W3C).⁵⁹ Dokumenti koji su nastali u formama čitljivim za programe kojima se služe slijepi i slabovidni često različitim prilagodbama i postavljanjem na web stranice, koje nisu dizajnirane da podržavaju te programe, za njih postaju nedostupni i nečitljivi.

4.2. Digitalizacija velikih razmjera: HathiTrust, Google Books i tužbe Udruženja autora

Američki su sudovi odbacili tužbe *Udruženja autora* protiv HathiTrust-a (2012.) i Google Books-a (2015.) za kršenje autorskih prava. HathiTrust čini sveučilišni konzorcij koji je u suradnji s Google Books-om skenirane knjige u cijelosti napravio dostupnima za slijepe studente. Prema odlukama sudova njihovo korištenja autorskih djela bez eksplicitnog

---

⁵⁶ Kumar, Shailendra; Sanaman, Gareema. Web challenges faced by blind and vision impaired users in libraries of Delhi: An Indian scenario//The electronic library 33, 3 (2015) str. 242.-257. [citirano: 2015.11.25.]. Dostupno na: www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/EL-03-2013-0043

⁵⁷ Southwell, Kristina L.; Slater, Jacquelin. Accessibility of digital special collections using screen reading technology/Library Hi Tech 33, 3(2012)str.457.-471. [citirano: 2015.11.25.]. Dostupno na: <http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/07378831211266609>

⁵⁸ Bankóné Virág, Ildikó. A magyar könyvtárpolitika a könyvtári rendszer, és a könyvtárak online szolgáltatásainak szerepe a látássérültek esélyegyenlőségének megvalósulásában[citirano: 2015.11.21.]. Dostupno na: mek.oszk.hu/06100/06100/html/

⁵⁹ World Wide Web Consortium (W3C) Magyar Iroda <http://www.w3c.hu/>

dopuštenja autora je okarakterizirano kao „fair use“ (razumna/pravična uporaba). Na taj način je u SAD-u Google-ova praksa digitalizacije nakon deset godina i nekoliko sudskih razina sudskom odlukom legalizirana.⁶⁰ Sveučilište Cornell je prije uključivanja u Google-ov projekt digitaliziralo oko 15.000 tomova u 15 godina, uključenjem u program broj knjiga koje šalju Google-u na digitalizaciju je oko 4.000 u šest tjedana,⁶¹ što je oko 35.000 knjiga godišnje. Konzorcij HathiTrust nastaje kao osiguranje za digitaliziranu građu u slučaju da Google odustane od projekta digitalizacije. Repozitorij mu sadrži oko 10 milijuna jedinica od čega je 400.000 iz Knjižnice Sveučilišta Cornell. Neke knjižnice koje su u konzorciju planiraju dopustiti pristup cjelovitim djelima s autorskim pravima za slijepo i slabovidne osobe.⁶² Prema mišljenju Daniela F. Goldsteina iz Američkog saveza slijepih odluka u korist HathiTrusta bi mogla promijeniti besmislenu praksu učestalog digitaliziranja jedne te iste literature na zahtjev iz godine u godinu na fakultetima i sveučilištima. Institucije su se „pridržavale te procedure jer nisu bile sigurne mogu li legalno zadržati skenirano“.⁶³ Goldstein navodi primjer Dickinsonove knjige (općenito beletristika), kao materijala kojeg je lako digitalizirati, no kad knjiga sadrži slike, dijagrame ili tablice tada je potrebno napraviti ručnu prilagodbu da bi skenirani sadržaj bio čitljiv slijepim i slabovidnim osobama.⁶⁴

Bookshare je stvorio bazu od 385.515 naslova besplatno dostupnih američkim studentima i učenicima koji ne mogu čitati standardni tisak. Usluge su dostupne i izvan SAD-a uz popuste za korisnike iz nekih država.⁶⁵

---

⁶⁰ After ten years Google Books is legal[citirano: 2015.11.21.]. Dostupno na:

<http://www.theatlantic.com/technology/archive/2015/10/fair-use-transformative-level-google-books/411058/>

⁶¹ HathiTrust prevail in digital book copyright suit[citirano: 2015.11.21.]. Dostupno na:

<http://www.news.cornell.edu/stories/2012/10/cornell-hathitrust-prevail-copyright-suit>

⁶² ibid

⁶³ Schwartz, Meredith. HathiTrust verdict could transform university access for the blind//Library

journal(2012.12.7.) http://lj.libraryjournal.com/2012/11/copyright/hathitrust-verdict-could-transform-university-access-for-the-blind/#_

⁶⁴ ibid

⁶⁵ Is bookshare for me[citirano: 2015.11.25.]. Dostupno na: <https://www.bookshare.org/cms/bookshare-me>

5. Zaključak

Na navedenim primjerima iz prakse vidljivo je povećanje mogućnosti i broja usluga za studente koji ne mogu čitati standardni tisak na Sveučilištu u Zagrebu. Digitalizacija dokumenata na zahtjev, koja je do ove akademske godine bila moguća kroz djelovanje udruga i zaklada specijaliziranih za rad s osobama s invaliditetom, može se napraviti i na Filozofskom fakultetu, što je uz nabavu opreme za Knjižnicu i program *Orjentacijskog tjedna* inkluzijski napredak u omogućavanju jednakopravnog pristupa informacijama unutar institucije na kojoj studiraju studenti koji ne mogu čitati standardni tisak. Uz primjere Knjižnice Hrvatskih studija, koja je nabavila prilagođenu računalnu opremu i Pravnog fakulteta koji prilagodbu literature radi kroz suradnju s udrugom *Zamisli*, vidljiv je pomak u pružanju institucionalne potpore studentima. Na primjerima iz SAD-a vidljiv je značaj Zakona o osobama s invaliditetom (ADA) iz 1990. na njihovu praksu nabave specijalizirane računalne opreme i implementacije usluga za osobe s invaliditetom. Slične tendencije su vidljive i u proučenoj mađarskoj praksi. U stranoj literaturi se kao vrlo važna tema navodi pristupačnost internetskim stranicama sveučilišta i općenito digitaliziranim sadržajima, u čemu su projekti Google Books i HathiTrust kroz odluke američkih sudova dobili potvrdu o legalnosti svojih programa digitalizacije, a HathiTrust čak i dozvolu pružanja usluge pristupa digitaliziranim djelima pod autorskim pravom za slijepe i slabovidne korisnike. U Hrvatskoj je pitanje pristupačnosti internetskih izvora institucija i digitaliziranih materijala područje na kojem postoji mogućnost za napredak i na kojem su potrebna daljnja istraživanja.

Literatura

After ten years Google Books is legal. Dostupno na:

<http://www.theatlantic.com/technology/archive/2015/10/fair-use-transformative-level-google-books/411058/>

Bankóné Virág, Ildikó. A magyar könyvtárpolitika a könyvtári rendszer, és a könyvtárak online szolgáltatásainak szerepe a látássérültek esélyegyenlőségének megvalósulásában. Dostupno na: mek.oszk.hu/06100/06100/html/

Barišić, J. Socijalna podrška osobama s oštećenjem vida. Dostupno na: hrcak.srce.hr/file/152292

Čelić-Tica, V.; Gabriel, D. M. 11. okrugli stol Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i Komisije za čitanje. // HKD Novosti 64(2014) Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1027>

Együtműködés a FSZEK és az ELTE BTK KITI között. Dostupno na:

http://www.fszek.hu/rolunk/szakmai_kapcsolatok/?article_hid=30003

Filozofski fakultet. Digitalna zbirka filozofskog fakulteta. Dostupno na:

<http://dzs.ffzg.unizg.hr/sadrzaj.htm>

Frajtag, S; Gabriel, D. M. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama: deset godina djelovanja (2000-2010.)// Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), 1-9 Dostupno na:

<http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/101>

HathiTrust prevail in digital book copyright suit. Dostupno na:

<http://www.news.cornell.edu/stories/2012/10/cornell-hathitrust-prevail-copyright-suit>

Hodalica. Čujem, vjerujem, vidim/Radio Student (19.11.2015.). Dostupno na:

<http://www.radiostudent.hr/hodalica/>

Hrvatski savez slijepih. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/>

HUPRT. O nama-HUPRT-Put koji stvara svijet jednakih mogućnosti. Dostupno na:
<http://www.huprt.hr/onama.php>

HUPRT. Educirajte se!. Dostupno na: <http://www.huprt.hr/edukacija.php>

HUPRT. Mi smo tehničko rješenje za Vaše računalne probleme!. Dostupno na:
<http://www.huprt.hr/podrska.php>

Is bookshare for me. Dostupno na: <https://www.bookshare.org/cms/bookshare-me>

Izješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj// Hrvatski zavod za javno zdravstvo
Dostupno na: http://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2013/11/Bilten_invalidi_2012.pdf

Jax, John J.; Muraski, Terri. Library services for students with disabilities at the University of
Wisconsin-Stout.//The Journal of academic librarianship 19, 3 (1993), str. 166.-168.

Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Informacije za studente s invaliditetom
Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/usluge/ssi>

Knjižnica Hrvatskih studija. Novost u Knjižnici Hrvatskih studija – pomagala za studente s
invaliditetom. Dostupno na: https://www.hrstud.unizg.hr/knjiznica-informacije?@=20rdk#news_76657

Knjižnice za slijepe u informacijsko doba: smjernice za razvoj službi i usluga/ uredile Rosemary
Kavanagh i Beatrice Christensen Skoeld. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. str.26

Kumar, Shailendra; Sanaman, Gareema.Web challenges faced by blind and vision impaired users
in libraries of Delhi: An Indian scenario//The electronic library 33, 3 (2015) str. 242.-257.
Dostupno na: www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/EL-03-2013-0043

Lansdown, G. Vidi me, čuj me: vodič za uporabu Konvencije UN-a o pravima osoba s
invaliditetom i promicanje prava djece. Zagreb : UNICEF Ured za Hrvatsku, 2011. Dostupno
na:http://www.unicef.hr/upload/file/374/187263/FILENAME/Vidi_me_cuj_me.pdf str.126

Leutar, C. Kvaliteta života osoba s oštećenjem vida. Diplomski rad. Zagreb: Pravni fakultet, 2009. str. 12

Magyar Vakok és gyengénlátó szövetsége – ELTE BTK. Dostupno na: www.btk.elte.hu/file/mvgyosz.doc

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine//Narodne novine 63(2007).Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_06_63_1962.html

Orijentacijski tjedan za bruceše Filozofskog fakulteta u Zagrebu 28. 9.- 2. 10. 2015. // brošura:Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

Pikić, Aleksandra. Potrebe studenata s invaliditetom Filozofskog fakulteta u Zagrebu za prilagođenim knjižničnim uslugama//12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica Opatija, 11.-14.svibnja 2011: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. str. 244.-245.

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Usluge za slijepo i slabovidno. Dostupno na: <https://www.pravo.unizg.hr/>

Sabolović- Krajina, D. Vugrinec, Lj.; Petrić, D. Knjižnična usluga za slijepo i slabovidno u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica od projekta do implementacije.//Vjesnik bibliotekara hrvatske 53, 2(2010), str.79.

Schwartz, Meredith. Hatitrust verdict could transform university access for the blind//Library journal (2012.12.7.) Dostupno na: http://lj.libraryjournal.com/2012/11/copyright/hatitrust-verdict-could-transform-university-access-for-the-blind/#_

Southwell, Kristina L.; Slater, Jacquelin. Accessibility of digital special collections using screen reading technology/Library Hi Tech 33, 3(2012)str.457.-471. Dostupno na: <http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/07378831211266609>

SUMSI. O Savezu. Dostupno na: <http://www.savezsumsi.hr/index.php/savez-sumsi>

Šalković, H. Broj slijepih osoba u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/broj – slijepih-osoba – u- hrvatskoj-927/>

Tank, E.; Frederiksen, C. The DAISY Standard: Entering the Global Virtual Library//Library trends 55, 4(2007), str 3.

Udruga Zamisli i akcija brisanja podcrtanih knjiga//HKD Novosti, br 48 lipanj 2010. Dostupno na:<http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/279>

Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na:
<http://www.unizg.hr/uredssi/>

Zaklada čujem, vjerujem, vidim. O Zakladi. Dostupno na:
<http://www.zakladacvv.hr/kakojenastalazaklada>

Zaklada Marko Brkić. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/zaklada-marko-brkic-17/>

Zamisli. O nama. [citirano: 2016.1.1.]. Dostupno na: <http://www.zamisli.hr/index.php/onama>

Wilhelmus, David W. Perspectives on Americans with disability act: accessibility of academic libraries to visually impaired patrons// The journal of academic librarianship Vol 22, br.5 1996. str.366.-370.

World Wide Web Consortium (W3C) Magyar Iroda. Dostupno na: <http://www.w3c.hu/>

Sažetak

Rad se bavi temom dostupnosti digitalizacijskih usluga na Sveučilištu u Zagrebu za osobe koje ne mogu čitati standardni crni tisak. Istražene su mogućnosti digitalizacije literature u sklopu fakulteta i udruga koje omogućavaju studentima koji ne čitaju standardni crni tisak ravnopravniji pristup literaturi. Uz primjere iz hrvatske prakse navedeni su primjeri inozemnih digitalizacijskih praksi i usluga za slijepe i slabovidne studente.

Ključne riječi: slijepi i slabovidni studenti, sveučilišne knjižnice, digitalizacija

Digitization practice and services for visually impaired students at the University of Zagreb and examples from abroad

Summary

The objective of this thesis is to explore the accessibility of digitization services for visually impaired students at the University of Zagreb. The author examines the possibilities of digitization services at the university libraries and associations striving to provide the visually impaired students with equal access to literature. In addition to illustrating the digitization practice in Croatia, the author outlines the examples of digitization practice and services for the visually impaired abroad.

Key words: visually impaired students, university libraries, digitization